POST SCRIPTUM

(Уз избор прича бунтовних арапских писаца *12 немогућих*)

Овај мали избор забрањиваних или којекако друкчије осуђиваних и нападаних прича савремених арапских писаца “средње генерације” требало је, према првој замисли, да носи кратки наслов “12”. Разлог није било само то што сам видео да ће се састојати од дванаест основних “ставки” (не рачунајући што део тих прича прате есејистичке белешке – оне и саме јесу некакве “ставке”, али нису независне, него су *пратеће*), већ ми је изгледало да је то наслов који може да заголица свачију радозналост зато што је енигматичан, и то на крајње концизан и ваздушаст начин. Веровао сам и да би тај цифарски наслов, задобије ли наклоност читалаца, поготово оних склоних нумерологији и свакој, па и политичкој езотерији, могао произвести и повољан маркетиншки ефекат, који би, сам по себи, помогао да се за овакве арапске приче и њихове писце сазна и прибави им заслужено уважавање. Морам да верујем да то није било без основа, јер број дванаест сматра се за апостолски и гранични број, за симбол форме времена и женског принципа. Он је и један од савршених бројева којима се у источњачкој мистици и теорији броја приписују знатне моћи.

Знатне моћи приписиване су и свим овим “опасним” причама с тмурном сликом времена, јер тмуше премиру од страха пред сопственом сликом у огледалу и јер тирани знају да људи који читају само ради сласти читања у њиховим ауторима неизбежно виде апостоле вере у светлост и у човека, готово исто тако јасно као што то виде они, тирани.

Оно што долази после дванаест јесте тајна и табу. Англосаксонци, који још рачунају на туцета и у чијим хотелима нема соба с бројем тринаест, у то дан-данас верују бар исто онолико колико су Вавилоњани некада веровали, а у томе нису једини. Далеко од тога! Готово да на земљи нема човека који бар некад није осетио жељу да верује у такве ствари. Већина људи, дакле, рекла би да је дванаест прича пуна мера. А за то има сијасет разлога.

Најпре, време посвећеног читања дебелих књига данас већ припада прошлости. Кудикамо је угодније латити се танке књижице, од само неколико занимљивих прича. С друге стране, мада бунтовних арапских писаца нема тако мало, мора се признати и да мајстора кратке приче међу њима нема много, а ни прилике да они такве приче објаве у угледним часописима и књигама нису увек повољне. Зато на арапском језику није лако наћи бриљантне приче које су јасно уперене против тоталитарног система уопште и владајућих деспотских кланова и појединаца. У сваком случају, мени је на уму било да забрањеном твари истеклом из пера прозаиста научених да пишу здесна налево испуним управо тих првих дванаест чланова скупа природних бројева, да представим табуизирану реч (и мисао) једног дела Оријента у ненаметљивој (идеалној?) количини што наговештава пуноћу и, можда, почетак краја једне ере.

Помислио сам, онда, да би се књига, исто тако, могла звати “13”, јер су моје белешке у њој такође једна прича. Самим истицањем *забрањеног знака* попут стега, у лику наслова згодно уоквиреног каквом арабеском на предњој корици књиге, збирка “неприхватљивих” прича постала би доследнија утолико што би била још провокативнија.

Одатле, до комотне мисли да би се књига могла насловити било којим бројем само је корак. Збиља, зашто се не би могла звати и “14”, “17” или “20”? Насумичност би могла произвести још јачи ефекат загонетне атракције – да и не

говоримо о предностима племенитог броја 24! (Он је, као што је већини добро познато, чак двоструко јачи од броја 12, са чега су га народи Средње Азије и Леванта узимали да означе врхунску чистоћу злата, па, богме, и доживљај врхунске насладе, како телесне, тако и душевне.) Напокон, има још много и много бројева који у себи скривају чудновата својства, занимљиве приче, па и читаве математичко-волшебничке легенде.

Али, број јединица у књизи мора се формирати најпре као функција концепта и грађе која је на располагању – сви остали начини су лажни. Мој концепт (мада га у први мах нисам ни био свестан) подразумевао је да све приче, било да садрже елементе магијског реализма, било да се и не поигравају езотеријским визијама, буду од оне врсте која иде уз длаку и уз нос власти, али не говоре ни о утицајима звезда, ни о тајним значењима бројева. Било је, дакле, логичније да наслов потражим у свету речи. Напокон, колики ће број прича стварно ући у једну збирку није, данас и овде, само ствар жеље приређивача (још мање намере преводиоца, чије је укупно деловање сумњиво *per definitionem*, макар та двојица била сједињена у једној личности), већ понајвише оних који пројекат разматрају, прихватају и спремни су да за њега ризикују новац, ко туђ, а ко, богме, и свој.

Настојећи да замислим издавача који би могао бити заинтересован управо за избор *проблематичних*, такорећи *немогућих* прича од такозваних *непођудних* аутора, приденуо сам броју 12 у наслову и један од тих привидно неугодних, а у ствари осокољавајућих придева, не мислећи више на стварни број прича које ће ући у књигу. Кад читалац једном поверује у декларацију количине с насловне стране, више га никакво одступање чињеничног стања неће навести да то стање прихвати као тачно – у најгорем случају он ће чињенице уочити и убрзо заборавити, а књига ће се и даље звати како се зове.

Сви знамо какав је нужни исход битке између једном успостављеног веровања и знања о чињеницама.

Када је, као што се и могло очекивати, моћни број 12 (уз подршку колоквијалног призвука оличеног у генитиву плурала придева *немогућ* постављеног тако да означава људска бића[1]) својим квалитетом надвладао све квантитативне недоумице, преостало је да се учини још један осврт на садржину такве мале а љуте књиге, да се изложи нешто што би се, уз доста оптимизма, можда смело назвати *личном преводилачком поетиком.*

Те приче превођене су током дванаест година, како су ми наилазиле (готово истим редом којим су поређане у овој збирци). Ко преводи с арапског, тај не добија од издавача спремне књиге хитове, већ мора да трага за добрим причама, сам, дуго и упорно. Увек с новом надом, започињете (и убрзо прекидате) читање непребројних слабих прича, и читате до краја још двадесетак или више осредњих, док вам се не посрећи да наиђете на једну коју ћете сматрати достојном преводилачког труда и објектом потоње читалачке радости.[2]

---

[1] Реплицирајући, истовремено, славније наслове попут “12 гневних људи”, “7 самураја”, “Знак дванаесторице”, евентуално и *The Untouchables*, итд. Једино што је овде реч о 12 јуначких прича, а не о толиком броју јуначких списатељских ликова, којих је овде свега девет, из седам арапских држава – још два члана из скупа одличних, симболиком набијених бројева.

[2] Ово је, по свему судећи, последица стања у савременој арапској прози чије жанровско устројство нема аутохтоних корена. Арапи пишу језиком чије су и лексика и граматика веома различите од језика којима говоре, па многи од оних који тај језик савладају верују да их већ то обавезује да пишу, овлаш гледајући једним оком на запад – Европу, Русију и Америку, а друго не скидајући са своје прослављене класике, обележене масовним епигонством, срдачном наративношћу и неподношљивом дозом добронамерне експликације – писац до краја тумачи сваку натукнуту емоцију својих ликова. Изузетак чине разни “симболисти” и “модернисти” по вољно узетом задатку, који се увиђавно одричу елаборације, али је из њихових текстова често немогуће извући ма какав смисао.

Увек сам инсистирао на ставу да признајем само ауторитет текста, не и ауторитет имена које стоји изнад или испод њега. Све приче у овој збирци спадају у бисере кратке прозе. Неке од њих изишле су из пера врло познатих писаца, али готово половину написали су они којима се слава, била она срећа, била јад, била и једно и друго, није насмешила, мада су, ако је судити по овим причама, и они заслужили да стекну бар неки њен део.

Део ових прича нађен је у часописима и дневним листовима. Провлачећи се кроз решето цензуре као камила кроз иглене уши, оне су биле узрок растурању редакција часописа, смењивању уредника листова, јавним забранама књига (ако су успеле ући у коју), утамничењу аутора или њиховом тајном стављању на црне листе. Пажљив читалац ће приметити да се животи и судбине неких аутора преплићу у неким од ових прича.

Понекад – народ је то давно уочио – и ћорава кока нађе зрно. Ниједан од арапских писаца чије приче овде можемо читати није ћорава кока. Неки од њих су лавови (који се већ по канџи познају, попут Тамира и Насира), неки су вуци, вучице и "старе коске", а понеко је, може бити, само кочоперни петлић, који је кукурикнуо једва неколико пута (као Аџеми), па се, кад му је озбиљније запретило да заглави полицијски лонац, оканио ћорава посла.

И нека су то што јесу. Боље је објавити једну добру причу него сто осредњих.

Сви ти писци су, у неку руку, песници који славе прозни израз, а не заборављају да, својом речју, изнад свега славе људску слободу под суманутом стегом апсолутистичких режима и древне а сурове друштвене традиције коју надмени европоцентризам олако назива заосталошћу и азијатским деспотизмом.

Није чудо, дакле, што нико од аутора из ове збирке није академик, ни дипломата, чак ни професор књижевности. Неко је био ковачки калфа, неко телевизијски спикер, неко је учитељ, један је академски сликар, а један – доктор заштите на раду. Неки су, како се обично каже, *студирали*. Већином су аутодидакти, јер су књижевнички занат – умеће које, уосталом, званично и не постоји под тим именом – учили искључиво читајући и, испуњени радосном зебњом, пишући оно што су жудели да још неко храбар напише.

За то им нису биле потребне школе, ни дипломе, па ни евентуални претходно стечен високи књижевни реноме. Њихове књижевничке дипломе исписане су у њиховим причама. Већина афирмисаних писаца арапског језика радо дира у "социјалне теме", али готово сви они мудро ћуте, или су до краја живота ћутали, управо пред најгрознијим злочинима домаћих тирјана.[3] Можда им је то и од стеченог реномеа, и превелике школе?

Писци већине ових прича другог су кова и соја. Они узвикују "Доле школе!" Луди Емброуз Бирс, који је у своме *Ђаволовом речнику* под одредницом ЧОВЕК рекао "животиња толико изгубљена у одушевљеном разматрању онога што мисли да јесте, да не увиђа оно што би без сумње требало да буде", а под ЕРУДИЦИЈА "прашина истресена из књиге у празну главу", није се удостојио ни да обради лексичку одредницу ШКОЛА. Истина се чешће налази на странпутицама, а ређе на утабаним стазама. Метод по којем су ови писци учили своје школе исказан је у пословици "нико никад није научио што није сам научио", а главне лекције утврђивали су гладујући кад им се књиге забране а они изгубе службу, или се, без суда, обретну у тамници**.** А њихов реноме почива колико на

[3] Тако овде нема најчувенијих арапских имена: Халила Џубрана, Нагиба Махфуза, Махмуда Тејмура, Теуфика ел Хакима, Јусуфа Идриса – изврсних писаца, који су доживели да им се о државном трошку штампају сабрана дела што граде читава брда књига.

завидној форми дела, толико и на пренеражености њихових арапских читалаца пред чињеницом да се неко уопште дрзнуо да пише такве ствари какве они пишу.

Преводећи те приче, нисам одолевао жељи да кажем по коју реч о околностима под којима су настајале и живеле, а не само о местима, годинама рођења и главним делима њихових аутора. Како предати те драгуље читаоцу који за њихове творце, у већини, никад није ни чуо, а не испричати му оне друге, светлуцаве *приче о причама*, које просто трепере испод њихових наслова!? Зато сам их, где сам год могао, опремао не само неопходном, стандардном реквизитом, већ и тим другим *причама из позадине*, верујући да ће се тим предметима и читалац радо поиграти, и да би без њих оне остале мање запажене него што заслужују.

Те белешке градио сам онако како сам за себе читао и у себи препознавао саме приче и њихове судбине. Неке су опширне и залазе у домен есејистике, а има и врло кратких, чак штурих. Ово не доприноси равнотежи, али непристрасно сведочи о различитим могућностима презентације зависно од тренутка и од нивоа информисаности о догађајима и о различним пројекцијама које књижевно дело, ма и кратко, може имати у реалном свету – и на свом путу у свет.

Превођење је један од оних поступака кроз које се два вида нашег бића, језик и мисао/осећање, најдоследније упарују и изједначавају. Нећу приписивати никоме славном ту малу мисао да бих је лакше оправдао, већ ћу је скромно признати за своју: превођење је *чиста езотерија*. Читајући преводе, људи често то осећају, али никако да препознају, да се досете да је то тако. Зато се, уз неке од ових превода, морало проговорити и о самом превођењу. Ко хоће, лако ће прескочити такве делове; онај коме је до тога колико и до самих прича, можда ће управо на тим споредним странама ове књиге наћи забаву слађу од партије преферанса на плажи, од брзопотезног шаха са себи равним противником, или од беле укрштенице. Надам се да је то могуће.

Они који су ме наговарали да саберем те радове (што овим, уосталом, нисам ни учинио, или сам учинио сасвим делимично) неће сносити одговорност. Она је на мени и, дакако, на издавачу, који се, неким чудом, нашао (кажу да се чуда увек догађају и, судећи по овом случају, то је тачно). Усвојени синопсис нудио је низ од дванаест слика. Ипак, грехота би било пропустити прилику да се, бар помоћу ове додатне нумере, веома, веома лукаво означене латинским именом *Post scriptum*, пробије граница и зађе у тамно подручје забрањеног и већ отуда усхићујућег броја 13.

А свако нека мисли и верује шта хоће.

Српко Лештарић,
Земун, августа 2000/Београд, марта 2004.